

आपपरभाव

केशसंभार विपुल काळा, शिरोधार्य जरी मानिला,
छाटिता पडे तो धरणीला, झणी त्याज्य होतसे॥

केस जोवर आपल्या शरीराशी निगडित असतात तोवर ते आपले असतात. पण ज्याक्षणी ते शरीराहून वेगळे होतात त्या क्षणी त्यांचा कचरा होतो. नऊ महिने उदरात जोपासलेलं बाळ मात्र नाळ तोडल्यावरही आपलंच रहातं. तरीही अशा एखाद्या लाडाच्या बाळीने जर परजातीच्या मुलाशी लग्न केलं तर काही जमातींत ती तत्काळ 'आईबापांना मरते'! तोवर आपल्या जिवाभावाचा असलेला तो जीव एकाएकी इतका परका होतो की घराण्याच्या इभ्रतीसाठी त्या पोटच्या गोळ्याचा गळा घोटतानाही त्यांच्या डोळां पाणी दाटत नाही! निर्जीव स्वयंपाकघरात सासूचा जीव इतका गुंतलेला असतो की त्यात हक्क मागणारी जितीजागती सून तिला उपरी, परकी वाटते.

आपपरभाव सापेक्ष असतो. जन्मभर सुखदुःखांचा वाटेकरी झालेल्या सख्ख्या शेजार्याचा परधर्म राजकीय चिथावणीमुळे सलायला लागतो; मनात तिरस्कार निर्माण होतो. सरहद्दीच्या कुंपणापाशी रोज भेटून गप्पा मारणारे सैनिक युद्ध सुरू होताच एकमेकांचे शत्रू होतात.

कधी नेमकं उलटंही घडताना दिसतं. डोळ्यात बसवलेलं कृत्रिम भिंग, हृदयात बसवलेली झडप, रोपण केलेला मूत्रपिंड या आधी परक्या असलेल्या गोष्टी एकदा का आपल्या शरीराचा भाग झाल्या की त्यांच्याविषयी प्रेम वाटायला लागतं. साधी दोऱ्यात ओवलेली काळी पोत देखील जिवलगाने गळ्यात बांधली की तिची साथ जन्मोजन्मी हवीहवीशी होते. अनाथालयातलं मूल एकदा दत्तक घेतलं की तो पोटचा गोळा नसला तरी काळजाचा तुकडा होतो. काही लोक एखादी संस्था किंवा एखादं खेडं दत्तक घेतात आणि त्यांच्या उत्कर्षासाठी आयुष्यभर जिवापाड काम करतात. जन्माने आयरिश असलेल्या भगिनी निवेदितांनी तर सारा भारत देशच आपला मानून दत्तक घेतला.

यातली कुठली वृत्ती स्वाभाविक समजायची?

“रो रो के इन्हीं राहोंमें खोना पडा इक अपने को;
हँस हँस के इन्हीं राहोंमें अपनाया था बेगाने को ॥”

परक्याला आपलंसं करण्यात आनंद असतो; आपल्या माणसाला परकं करताना आपणच पोरके होतो. माणूस एखाद्या बेटासारखा अलिप्तपणे जगू शकत नाही. कित्येक कोटी माणसांच्या एकजुटीने आपला मानव्यखंड बनलेला असतो. त्यातला एक जरी माणूस दुरावला तरी सार्या मानव्यखंडाचं नुकसान होतं; त्यातल्या प्रत्येकाचं मीपण, जराशाने का होईना, उणावतं. एकमेकांना आपलंसं करण्यात, धरून रहाण्यातच खरा आनंद आहे.

गेल्या शतकापासून संगणकीय आंतरजाल सार्या जगाला खुलं झालं आहे. ई-पत्रं, फेसबुक, ई-वृत्तपत्रं वगैरेंनी जग जवळ येतं आहे. आंतरराष्ट्रीय आपुलकीचे बंध अधिक दृढ होताहेत.

दिल्लीतिल दुःखांची तरल स्पंदने, लंडनच्या लोकांची हलविती मने;
माय एक धरणीला जेथ मानती, एकजिवे सर्व लोक तेथ नांदती ॥

परमाणूंच्या नव्या बंधांतून आपल्याला हेच साधायचं आहे; त्यातच मानवजातीचं भलं आहे.

डॉ. उज्ज्वला दळवी

[-ujjwalahd9@gmail.com](mailto:ujjwalahd9@gmail.com)

(‘esakal’ च्या सौजन्याने)